

СТЕПАН СМАЛЬ СТОЦЬКИЙ

Т.ШЕВЧЕНКО

СПІВЕЦЬ САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ

В-ВО „САМОСТІЙНА УКРАЇНА“

1930

Т. ШЕВЧЕНКО
СПІВЕЦЬ САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ

A 581130

СТЕПАН СМАЛЬ СТОЦЬКИЙ

Т. ШЕВЧЕНКО

СПІВЕЦЬ САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ

2218985

В-ВО „САМОСТІЙНА УКРАЇНА“

1930

Слово в Шевченкові роковини

р. 1930.

на Академії Укр. Респ.-Демократичного
Клубу в Празі.

Наближаються столітні роковини, як із уст пророка-генія Тараса Шевченка неначе той Дніпро широкий полились нечувані досі слова найщирішої любови до України, що в серце падали глибоко і ніби тим огнем пекли холодні душі земляків.

Ось вже за плечима столітні роковини його заповіту, який став нам немов гимном народнім і при кожній нагоді не сходить нам з уст.

А ми все ще не можемо помянути його «в семі вольній новій». А Україна все ще «обідрана, сиротою, понад Дніпром плаче, тяжко, важко сиротині»... Колиж виконаємо ми нарешті той заповіт? Коли порвемо кайдани, коли вражою злою кровю волю окропимо? Невжеж і ми, як його сучасники, будемо щороку його тільки «вітати, гратися, хвалити», будемо «божитись та клястись, брататись, сестритись з ним», будемо ним тільки чванитися? Будемо чванитися, що земля наша велика і богата, що нас 40 або й більше мільонів? — Чи не чуємо, що з могили лунають слова поета:

Чогож ви чванитеся, — ви
Сини сердешної України?
Що добре ходите в ярмі,
Ще лучче ніж батьки ходили?
Не чваньтесь!

Отже не чваньмось, бо це нам скрізь
тільки вадить. Ніхто в світі того не може
розуміти, щоб над сорок-мільоновою на-
цією, над дітьми козацькими, могли ще й
тепер панувати поганці.

Чомуж це так? Що сказав би наш геній,
колиб ще жив тепер між нами? Чи не
взялось би наново його слово пламенем
проти катів і усіх тих, що помагають на
Вкраїні катам панувати? Чи не запрото-
рилиб його наново нові кати на ще страш-
ніші муки, ніж він їх витерпів? Чи не мов-
чалаб на це братія, та чи не сказалаб і те-
пер: «може так і треба»? Чиж не сором
нам?

Страшно про це все подумати, що ще
й тепер на Вкраїні діється, — тепер, коли
віч-на-віч стоїмо перед столітніми рокови-
нами появи Кобзаря. Як же ми їх будемо
святкувати? На волі, чи все ще в неволі?

В повній свідомості нашої відпові-
дальности за це ми, що поминаємо сьо-
годня нашого великого кобзаря, що перей-
нялися наскрізь його безсмертним духом, по-

винні зробити геть усе, щоб добути Українї волю, щоб на Україні запанувала правда.

Але коли кожний з нас робитиме це на власну руч, то знов не вийде з того нічого. Не в Холодний Яр, що «до його і стежки малої не осталося», а до самого батька Тараса сходімся всі на пораду, що нам діять з новими панами. Він скаже нам усе як найкраще, бо він усе те не тільки як найглибше передумав, але і ніколи не відрікся від своїх думок, хоч витерпів за них страшні муки.

Перш усього треба нам усім добре знати, що Тарас Шевченко ясно і твердо стоїть на тому, що «церков — домовина, де Богдан молився, щоб Москаль добром і лихом з козаком ділився, розвалиться, а зпід неї встане Україна, і розвіє тьму неволі, сьвіт правди засьвітить, і помоляться на волі невольничі діти». Треба нам знати, що злука України з Московщиною мусить розвалитися, щоб Україна дісталася на волю. У Шевченка ніхто ніде не найде ні одного слова якихнебудь федераційних, чи союзних міркувань. Навпаки. Він всяку злуку України з Московщиною уважав найбільшою недолею, найбільшим нещастям України, джерелом її фізичного, духового,

матеріального, культурного і морального занепаду, уважав карою божою, як це виразно виходить із слів:

Вкраїно,
Мій любий краю неповинний!
За що тебе Господь кара,
Карає тяжко? — За Богдана,
Та за скаженого Петра,
Та за панів отих поганих
До краю нищить...

Він відкидає всяке спільне «отечество», знає тільки неньку Україну, яку так щиро любить, що за неї готов і душу свою віддати. Він визнає тільки повну державно-політичну самостійність України. А до того веде одна-однісінька дорога: Усім си-
нам України —

Щоб збудить
Хиренну волю, треба *миром*,
Громадою обух сталить,
Та добре вигострить сокиру,
Тай заходиться вже будить.
А то проспить собі небога
До суду божого страшного.

Треба *одностайне, односердне* стати.

Миром, громадою, одностайне, односердне — це живе, могутнє гасло посилає нам ізза гробу велика душа Шевченка і в те-

перішню хвилю. Ніхто не показав нам досі
иньшого, ліншого шляху до волі. І спроби
наші добути волю саме тому не вдалися,
що ми не заходилися коло того миром, гро-
мадою, одностайне, односердне. Були гурт-
ки, що це робили, були партії, що коло того
заходилися, але усій тій роботі, усім захо-
дам недовставало саме того — не миром,
громадою, не одностайне, односердне вони
до того бралися. Вже обух сталить та
добре вигострить сокиру, цебто усі приго-
товання до визволення треба робити ми-
ром, громадою, одностайне, односердне —
в найліпшому порозумінню, в згоді і єд-
ності, а ще тим більше заходи коло самого
визволення. Оце те «великеє слово», якого
не тільки сучасники поета, але й ми досі
не вгадали, через що і досі тяжко карає-
мось в неволі.

Отже мета і спосіб її досягнення нам
нашим національним генієм так докладно
визначені, що про це сперечатися не можна.

Не повинноб бути найменшої супе-
речки і про державний устрій України.
Тарас Шевченко і про це тяжко роздуму-
вав і не раз висловився так, що всі ми
повинні його думку прийняти. І так в по-
емі Юродивий каже:

Коли

Ми діждемося Вашингтона
З новим і праведним законом?

А діждемось таки колись!

Коротше і ясніше годі висловити ідеалу державного ладу для України. Вашингтон визволив Північну Америку з залежності від Англії, завів у визволеній землі республіканський лад з новим і праведним законом, він став першим президентом Сполучених Держав Америки. Такого Вашингтона хоче Шевченко діждатися і на Україні, хоче діждатися для України нового і праведного закона. І він твердо вірить, що ми того таки колись діждемось.

Тим дана форма державного ладу для України: Республіка з новим і праведним законом, а на чолі республіки — президент, котрий по історичній традиції українській повинен називатися гетьманом.

Спи, гетьмане, поки встане правда на сім світі! — каже поет в поемі Чигирин. З визволенням України, з новим і праведним законом встане правда на сім світі, а тоді і гетьман як символ волі і правди на Україні повинен знов стати на її чолі, щоб дбати «за честь, славу, за братерство, за волю країни».

Воля і правда — справедливість повин-

ні лягти в основу нового і праведного ладу на Вкраїні. Це, а крім того і братерство — це етичні підвалини цього ладу, на яких безперечно зможуть найкраще розвиватися усі фізичні, духовні, економічні, культурні і моральні сили України. На ґрунті волі і правди зявилиб ся і апостоли правди і науки, яких так дуже бажав бачити Шевченко на Вкраїні. На тім ґрунті, на так етично «оновленій землі врага не буде, супостата, а буде син і буде мати і будуть люди на землі», «і ми помолимося богу і небогатії й невбогії».

Ось чудовий образ нового і праведного ладу: Мати Україна як рідна мати турбується, доглядає всіх своїх діток... сини, її квіти, її добрі діти, виростають, і вона з ними в добрі і роскоші пишається і панує на широкім світі, бо врага-супостата більш між ними не буде, усі будуть люди.

В поемі Чернець Шевченкови вже й уявляється, як ота

Братерська наша воля
Без холопа і без пана,
Сама собі у жупані
Розвернулася весела,
Оксамитом шляхи стеле
І єдвабом застилає
І нікому не звертає.

А із слів:

А я, брате,
Таки буду сподіватись,
Таки буду виглядати,
Жаю серцю завдавати! —

виходить ясно, як дуже Шевченко бажав собі такого ладу на Україні.

Тут в зарисі подані вже також засади розвязки соціального питання: без холопа і без пана... і неботатії й невбогі... і буде син і буде мати і будуть люди на землі... між ними всіма братерство. Але найбільшу вагу і дуже часто Шевченко кладе на *веселість*, як от «розвернулася весела», «веселі селища в гаях і веселенько засьпіваєм», «а у селах у веселих і люди веселі», «веселі і вольнії пишались села»... Йому вже й уявляється такий образ:

Оживуть степи, озера, і не верстовії,
А вольнії, широкії скрізь шляхи сьвятії
Простеляться. І не найдуть шляхів тих
владики.

А раби тими шляхами без гвалту і крику
Позіходяться докупи раді і веселі
І пустиню опанують веселії села.

Ота веселість кидає сьвітло на загальне
вдоволення, на ту «божу благодать і в
серці і в хаті», які на основі такого со-

ціяльного ладу мусілиб запанувати на
Вкраїні. Бо де «кругом неправда і неволя»,
де «скрізь неправда, де не гляну, скрізь
Господа лають», де нужда, голод, де з лю-
дий кров як воду точать, де країна полита
слізьми, кровю, — там чути тільки люд-
ський плач, а веселости там не буде ніко-
ли. Веселість є отже виразником доброго
соціального ладу.

Крім того соціальний лад, як на це вже
вказано, мусить бути відблиском живої
правди-справедливости і найвищих етич-
них засад любови ближнього, і на них він
на вольній Україні повинен бути побудо-
ваний. Етичні категорії це основні кате-
горії усього думання Шевченка. «Ми про-
сто йшли— у нас нема зерна неправди за
собою» — міг повним правом сказати про
себе Шевченко. І він людей не відрізняв
на маєткові класи. Матеріялістичний сві-
тогляд був йому зовсім чужий. У нього усі
є тільки земляки, а між ними дві кате-
горії: люди, цебто правдиві, наскрізь етичні
люди, і недолюдки, звіри а не люди, з
яких він все таки рад і має надію зробити
людей.

Ніхто не може заперечити, що отак, а
не инакше, це питання у Шевченка по-
ставлене. Сперечатися можнаб тільки за це,

що з звірами між людьми робити. Шевченко розв'язує це питання так: у нього на царів, катів вінчаних, помазанних, і інших великих звірів Пилатів є кати, їх «люди тихо, без всякого лихого лиха до ката поведуть». Він молиться:

Царів, кровавих шинкарів,
У пута кутії окуй,
В склепу глибокім замуруй!

Та їх на Україні вже не буде. А «не стане идола сьвятого», не стане кумира, то не стане і дядьків «отечества» чужого.

Лишаються ще звіри між людьми. Ті мусять «суда людського у людей просити» Але Шевченко сам в своїй безмежній любови до людей готов і їх до свого серця пригорнути. І тому він молиться:

Злоначинающих спини,
У пута кутії не куй,
В склепи глибокі не муруй!

Він вірить в їх поправу, він надіється її від перемоги правдивої релігійности між людьми, від перемоги етичних засад над звірськими інстинктами. Бо коли не стане идолів, яких «скверними руками люди собі створили», коли не стане царів, на яких лукаві люди, «що їх безчестіє і зрада і криводушіє огнем, кровавим, пламен-

ним мечем нарізані на людських душах», покладають свою надію, «що цар їх бог і цар надія, і нагодує і огріє вдову і сирот»; коли не стане «творців зла, правди гонителів жестоких», тоді на твердій, незмінній основі християнської етики «правда оживе, натхне, накличе, нажене... і слово нове між людьми криком пронесе», тоді скована, поборена правда зможе **свобідно** ширитися між людьми і **найде** **голосний** відгомін в людській душі. І «минуть, — уже потрохи і минають дні **беззаконія** і **зла**». *Релігійність* дасть життю людському і людським вчинкам нову найвищу **форму**, новий, найглибший **змісл**.

Неначе срібло куте, бите,
І семикрати перелите
Огнем в горнилі, словеса
Твої, о Господи, такії; —
Розкинь же їх, Твої **святії**,
По всій землі.

Ми віруєм Твоїй силі і **слову живому**:
Встане правда, встане воля, і **Тобі** **одному**
Поклоняться всі **язики** во **віки** і **віки**.

Це не «великих слів велика **сила** з **чужого** **поля**», на які у нас звичайно **такі** **ласі**. Це слова, це **нефальшовані думи**, це **світогляд** українського **національного** **ге-**

нія Тараса Шевченка, це та *мудрість своя*, що впливає у нього із синтези історичної народньої традиції, народнього теперішнього життя, із найглибших міркувань про найвищі цілі і змісл життя, із соборної душі української, тугу і думи якої Шевченко умів найживіше — як ніхто иньший — відчутти і своїм огненним словом благовістити; це той розум, який сіяв він на убогій ниві в надії на веселії жнива. І ця велика спадщина по нашому батькови Тарасови не сьміє змарнуватися. Ніяк не повинні ми допустити до того, щоб до нас відносилися його слова, що і ми «славних прадідів великих правнуки погані». Миром, громадою, одностайне, односердне заходімся виконати заповіт Тараса. А щоб заходи наші не були знов марні, щоб ми в боротьбі за волю України одні других не поборювали, а сперечаючися з собою, завжди були людьми-братами, то молимся і ми щиро, як молився Тарас:

А всім нам вкупі на землі
Єдиномишліє подай
І братолюбіє пошли!

Тоді певно і скоро встане правда, встане воля на Україні.

